

פרשת צו

על הקרבנות בפרשת צו הוא כ'תורה', **כרצף מצוות היורדות משמים לארץ משום שכך ציוה ה', בלי תלות בגורמים האנושיים**. אם כן יש כאן שתי דרכים שונות המובילות אל הקרבנות: דרך שתחילתה מקורותיו של האדם, ודרך שתחילתה מרצון ה' המצוה אותנו¹.

ב. תכליות הקרבנות.

ממש כהמשך להבדל הקודם: בכל פרשיות הקרבנות בפרשת ויקרא הופיעו באופן עקבי התכליות של הקרבן. התורה מתייחסת לתהליכים הרוחניים המתרחשים בעת הקרבת הקרבנות השונים. בקרבנות הנדבה נאמר: "ריח ניחוח אישה לה" ובקרבנות על החטאים נאמר: "וכיפר עליהם הכהן ונסלח להם". כלומר על פי המבט בפרשת ויקרא, הקרבנות הן דרך הסלולה בפני האדם הרוצה להעלות ריח ניחוח בשמים, או לכפר על חטאיו. אך בפרשת צו לא נזכרות המטרות הללו של הקרבנות. תחת זאת הקרבנות מוצגים כ'תורה', הוי אומר זהו רצון ה' ואין צורך בשום מטרה נוספת.

ג. אופי המצוות בכל פרשה

בפרשת ויקרא מפורטות על הסדר כל המצוות שחלות במהלך ההקרבה, כלומר מאז שבעלי הקרבן מגיע איתו למקדש ועד להזאת הדם והעלאת האמורים. לעומת זאת בפרשת צו ההתייחסות העיקרית היא למצוות (ה'תורות') שחלות על הקרבנות **אחר שהפכו לשולחן גבוה**. הבהמה שהיתה בהמת חולין הפכה בתהליכי פרשת ויקרא לאמצעי עליון לקדושה וכפרה. מתוך כך, חלות עליה

¹ **הַיְלֻדָּת לְזָכָר או לְנִקְבָּה**. פרק יג עוסק בתורת הצרעת - ויקרא יג, נט: "זאת תורת נגע צרעת". לאור זאת, בולט עוד יותר שפרשת ויקרא היא חריגה בכך שמונח זה אינו מופיע.

הפרשה במבט רחב

הרב יואב אוריאל

שתי דרכים מקבילות אל הקרבנות (ויקרא וצו)

פרקי הקרבנות הפרוסים על פרקים א-ז, מחולקים בתורה לשתי מערכות: פרשת ויקרא ותחילת פרשת צו (פרקים ו-ז). בפרשת צו התורה חוזרת למנות פעם נוספת את אותם הקרבנות שנמנו בחומש ויקרא - עולה, מנחה, שלמים, חטאת ואשם. לגבי כל אחד מהם היא משמיעה מצוות חדשות. מהו היחס בין שתי מערכות הקרבנות הללו? לשם הבנת הענין, נסקור שלושה הבדלים בולטים בין שתי מערכות הקרבנות:

ההבדלים בין ויקרא לצו

א. 'תורת' הקרבנות

בפרשת ויקרא הדרך בה מפרטת התורה את מצוות הקרבנות היא כמענה לאדם. כלומר מצוות ההקרבה מתוארות בתור תגובה למקרים העולים מתוך חיי האדם: מה יעשה אדם שרוצה להביא עולה, מנחה או שלמים, ומה יעשה אדם שחטא ועליו לכפר על חטאו. אך בפרשת צו זווית המבט שונה לגמרי: לפני כל הפסוקים של כל קרבן התורה מציבה כותרת המבירה שזאת 'תורת' הקרבן: "זאת תורת העֹלָה... וְזֹאת תֹרַת הַמִּנְחָה... זאת תֹרַת הַחֹטְאֵת... וכדומה. לשון זו לא נזכרה כלל בפרשת ויקרא. כלומר המבט

¹ בהקשר זה יש לשים לב שהמונח 'תורת' כמגדיר מערכת מצוותית מתחיל בפרשת צו וממשיך בהמשך החומש - בפרק יא מופיעה 'תורת' האכילה - ויקרא יא, מו-מז: "זאת תורת הַבְּהֵמָה וְהַעֹפִי" פרק יב עוסק בתורת היולדת - ויקרא יב, ז: "זאת תורת"

'מעניק' משולחן זה בחזרה לבני האדם ומשתף אותם ב'לחמו'. ככלל, שיתוף ה' את האדם ב'שולחן גבוה' נוגע לדיני הקרבנות הבאים לאחר ההקרבה עצמה – דיני קדושת הבשר שהוקרב, ודיני אכילתו.

סימן לבנים

הרב אליעזר קשתיאלי

לחשוב מחשבות

פסולי מחשבה

סבוכים דיני הקרבנות, רבים פרטיהם, ורובם מרוכזים בסדר קודשים, הפותח במסכת זבחים. והנה הנושא איתו פותחת המשנה את סדר קודשים, סדר עבודת המקדש, הינו פסולי מחשבה: כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים (זבחים א, א). מקור הדין בפרשתנו – "לא יִקְשֹׁב לֹא פִגּוּל יִהְיֶה". ובדברי חז"ל – "מנין למחשב בקדשים שהוא לוקה? תלמוד לומר לא יחשב" (זבחים כט ע"ב). העובד בקרבנות, אשר בשעת עבודתו חשב מחשבות זרות – פוסל את הקרבן במחשבתו, והופך אותו לפיגול. לדוגמא, חשב הכהן על הקרבת קרבן שונה ממה שבעליו ביקש – הקרבן נפסל; או השוחט קרבן שלמים וחושב שיאכל את בשרו בעוד ארבעה ימים – פסל את הקרבן כבר כעת, והאוכל קרבן זה – חייב כרת, שכן זמן אכילת השלמים הוא עד שלושה ימים. התורה מחמירה במחשבות הפגומות של העובדים, במיוחד בהקשר לזמן, ומכנה פגם זה בתואר "פיגול". בעולם המוחשי שלנו, אין אנו מייחסים למחשבה כשלעצמה משקל כבד כל כך. היא אמנם משפיעה על החיים, אולם אין בכוחה לבדה לשנות את המציאות ולפעול עליה. אך בבואנו אל הקודש פנימה, מתבאר שהמחשבה כוחה רב להכריע לטוב ולמוטב. ככל שהנושאים קרובים לקודש, המחשבה והכוונה משמעותיות. כך למשל, בעיבוד הקלף וכתיבת האותיות בספר תורה ותפילין (טור יורה דעה, רעא), וכך גם מצינו שהחושב לתת צדקה (שו"ע יורה דעה, רנח) או לתרום להקדש – מחשבתו מחייבת, אף אם לא ביטא זאת במילים.

מערכות של 'תורות' המפורטות בפרשת צו. בכך התורה מעניקה לנו שני מבטים שונים: על תהליך העלאת הקרבן מחול לקודש, ולאחר מכן על התהליכים שקורים בו אחרי שהוא התעלה להיות חלק מקדשי המזבח.

ההבדל העקרוני: 'מלמטה למעלה'

מול 'מלמעלה למטה'

מכלול ההבדלים בין פרשיות הקרבנות בויקרא ובצו מלמד כי ישנן שתי תנועות בהקרבת קרבן לה'. התנועה הראשונה בה עוסקת פרשת ויקרא היא מלמטה למעלה: הקב"ה מצווה את ישראל כיצד הם יכולים לבוא לפניו ולעשות לפניו 'ריח ניחוח אישה לה'. בקרבנות החטאת והאשם ה' מלמד את ישראל כיצד הם יכולים לכפר על חטאיהם לפניו. בחינה זו של הקרבן עוסקת בדרכי ההעלאה של הקרבן והפיכתו באמצעות ההקרבה לאמצעי של קדושה וכפרה.

היה ניתן לחשוב כי ההקרבה מסתכמת בהעלאת הקרבן מהדיוט לגבוה. אך בפרשת צו נחשפת בחינה נוספת, מפתיעה. המופיעה בכל הקרבנות בעקבות הבחינה הראשונה. כי באמת היה מקום לשאול: מה קורה עם הקרבן לאחר שהוא עלה מן הארץ לשמים? הקב"ה יכול היה להחליט כי עם הקרבת הקרבן, הוא יהפוך לשמימי לחלוטין. כלומר, כל קרבן היה עולה כליל לשמים, כמו קרבן עולה. יכול היה ה' לעשות אף יותר מכך – שבעקבות כל הקרבה תרד אש מן השמים ותאכל את הקרבן, עד שלא ישאר ממנו מאומה כאן בארץ. אך ה' לא בחר בכך: רוב הקרבנות נאכלים לאחר הקרבתם בידי אדם (כהנים או אף ישראל), ולא רק זאת – בתחילת פרשת צו מתגלה שאף מן העולה נשאר משהו בארץ: הדשן, ועל האפר שנשאר חלים דינים של **ירידה מן המזבח. מתגלה כי בעקבות העבודות שהעלו את הקרבן מן הארץ לשמים, מופיעה עולם של מורידות המאצילות את שאריות הקרבן בחזרה לארץ. בראש המצוות הללו עומדת המצווה לתרום את הדשן ולהורידו מן המזבח.**

כלומר בפרשת צו מגלה התורה כי אחר בחינת ה'עבודה' (=מלמטה למעלה) שהופיעה בפרשת ויקרא, מגיעה בכל קרבן בחינה נוספת של 'תורה' (מלמעלה למטה). לאחר שהפך הקרבן להיות חלק מ'שולחן גבוה' הקב"ה

כוחה של כוונה

המחשבה, מעצבת במידה רבה את היחס הפנימי שלנו אל המעשה, את הגישה אל כל פעולה. מתוודעים לכוחה האמיתי, רק כאשר מתעלים מעל שליטתו של הדמיון המוחשי המתפעל מן המעשה הנראה לעין. הכהנים מופקדים על המחשבות, מהכהן העובד נדרש לכוון בעת ההקרבה שש כוונות "לשם ששה דברים הזבח נזבח: לשם זבח, לשם זובח, לשם שם, לשם אשים, לשם ריח, לשם ניחוח, והחטאת ואשם - לשם חטא" (זבחים ב ע"ב; מו ע"ב). לאמיתו של דבר, כל מערכת השיפוט שלנו מוכרעת על פי המחשבה והכוונה. אנו מבחינים היטב בין שוגג למזיד, בין תאונה ללא כוונה לבין פגיעה זהה לגמרי שנעשתה בכוונה תחילה. הכוונה – היא נשמת המעשה, היא הקובעת את הגדרתו ופשרו, היא גם הקודש העשוי להיות מחיה את החול. מצוות צריכות כוונה (שו"ע אורח חיים, ס). המעשה יוגדר כחול או כקודש על פי הכוונה הנסותרת, המקננת במחשבתו של העושה. מי שישן בסוכה ביום חם ונהנה מצילה, כי חיפש לו צל ומצא, ללא ידיעה שהיום חג הסוכות – לא זכה לקיים מצוות סוכה, אף שבפועל ישב בסוכה. מי שאכל מצה בליל הסדר, כי היה רעב, וזה היה המאכל היחידי שמצא במטבח – לא קיים מצוות מצה. לפי הרמב"ם (הלכות דעות ג, ב) – האוכל ומכוון שיהיה בריא על ידי אכילה זו – חי חיי חולין, אך המכוון שבריאותו זו תועיל לו בעשיית מצוות או בלימוד תורה – מחבר את החול אל הקודש, וזוכה לתואר חסיד. המחשבה היא המגדירה את המציאות, היא השער לסדר הקודשים, לעולם הקדושה.

מבט על הפטרה

הרב מנחם שחור

הנני שולח מלאכי ופינה דרך לפני

על המחויבות והנקיות לקראת גאולה

כאש מצרף וכבבורית מכבסים

נביא תוכחה הוא מלאכי. הוא נשלח להוכיח את ישראל בעת בניין בית שני ולהעמידם על היחס הנכון אל תהליך גאולתם, אל הכהונה המתחדשת ואל המקדש הנבנה, וגם אל היחס הנכון לנשותיהם ולמעמד האומה בעת בנין הבית. בפרק האחרון מלמד מלאכי את ישראל שכדי

לזכות להיות באמת נגאלים בעת גאולה- נדרשת הכנה גדולה ומעמיקה. נקיון כפים ובר לבב. לפני כל שלב בגאולה ובכניסה לארץ מגיע מלאך ובו תביעה גדולה כלפינו הנגאלים, להיות ראויים ומתאימים לתהליך הגאולה. וכך מתארת התורה בפרשת משפטים: "הֲנֵה אֶנְכִי שֶׁלַח מֵלָאךְ לְפָנֶיךָ לְשַׁמְרֶךָ בְּדֶרֶךְ וְלִהְיֶיךָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הִכַּנְתִּי: הַשָּׁמַר מִפְּנֵי וְשָׁמַע בְּקוֹל אֶל־תִּמְרָ בּוֹ כִּי לֹא יִשְׂאֵל לִפְשָׁעֲכֶם כִּי שָׁמִי בְּקִרְבּוֹ: כִּי אִם־שָׁמוּעַ תִּשְׁמַע בְּקוֹל וְעִשִׂיתָ כֹּל אֲשֶׁר אֲדַבֵּר וְאִיבַתִּי אֶת־אִיבֶיךָ וְצַרְתִּי אֶת־צַרְרֶיךָ" (שמות פרשת משפטים פרק כג פסוק כ - כב)

המלאך נושא בתוכו את ההנהגה האלוקית המתאימה למעשינו. את הדרישה להיות ראויים להגאל. כי אם שמוע תשמע בקלו.... מלאך זה מופיע שנית בימי יהושע, וגם שם תביעה בפיו ליהושע בן נון, תביעה להכרת ערכה של ארץ ישראל אותה עומדים ישראל לכבוש בהנהגתו: "וַיְהִי בַּהֲיֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּירִיחוֹ וַיִּשְׂאֵל עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה אִישׁ עֹמֵד לְנֶגְדוֹ וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ וַיֵּלֶךְ יְהוֹשֻׁעַ אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ הֲלָנִי אַתָּה אִם־לְצָרִינוּ: וַיֹּאמְרוּ לֹא כִּי אֲנִי שַׂר־צָבָא יִקְנָק עִתָּה בְּאֵתִי וַיִּפֹּל יְהוֹשֻׁעַ אֶל־פְּנֵי אֶרְצָהּ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה וַיֹּאמֶר לוֹ מָה אֲדֹנָי מְדַבֵּר אֶל־עַבְדּוֹ: וַיֹּאמֶר שַׂר־צָבָא יִקְנָק אֶל־יְהוֹשֻׁעַ שֶׁל נִעְלָךְ מֵעַל רַגְלֶךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עֹמֵד עָלָיו קָדֵשׁ הוּא וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כֵּן" (יהושע פרק ה פסוק יג - טו)

בתחילת ספר שופטים, מוכיח המלאך את ישראל על חוסר דיוקם בחלק המוטל עליהם בכיבוש הארץ, ומודיעם שבמעמדם זה, לא ימשיך לסייע בכיבוש הארץ. בדיוק כמו שהתנתה התורה בפרשת משפטים: "וַיַּעַל מֵלָאךְ יִקְנָק מִן־הַגִּלְגָּל אֶל־הַבְּנֵיִם וַיֹּאמֶר אֲעֵלֶה אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם וְאָבִיא אֶתְכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאֲבֹתֵיכֶם וְאָמַר לֹא־אֶפְרָ בְּרִיתִי אִתְּכֶם לְעוֹלָם: וְאַתֶּם לֹא־תִכְרְתוּ בְּרִית לְיוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ הַזֹּאת מִזְבַּחוֹתֵיהֶם תִּתְצֹן וְלֹא־שָׁמַעְתֶּם בְּקוֹלִי מֵהַ יָּמֵינוּ עֲשִׂיתֶם: וְגַם אֲמַרְתִּי לֹא־אֶגְרֹשׁ אֹתְכֶם מִפְּנֵיכֶם וְהָיוּ לְכֶם לְצַדִּיקִים וְאֱלֹהֵיהֶם יִהְיוּ לְכֶם לְמוֹקֵשׁ" (שופטים פרק ב פסוק א - ד)

מלאכי, העומד בפני הביאה השניה לארץ ישראל מדגיש איפה את תפקידו של המלאך בכניסה לארץ כמדדיק בנו ואותנו, האם ראויים להגאל: "הֲנֵנִי שֶׁלַח מֵלָאכִי וּפְנֵה־דַרְךְ לְפָנָי וּפְתָאֵם יָבֹא אֶל־הֵיכַל הָאֲדוֹנָן אֲשֶׁר־אַתֶּם מִבְּקָשִׁים וּמֵלָאךְ הַבְּרִית אֲשֶׁר־אַתֶּם חֹפְצִים הִנֵּה־בָא אִמֶר יִקְנָק צָבָאוֹת: וּמִי מְכַלְכֵּל אֶת־יְיָוִם בּוֹאוֹ וּמִי הָעֹמֵד בְּהֶרְאוֹתָיו כִּי הוּא כְּאִשׁ מְצַרְף וּכְבְּבוּרִית מְכַבְּסִים: וַיִּשָׁב מְצַרְף וּמִטְהַר־לְכֹסֵף

וְטַהַר אֶת־בְּגֵדֵי־לוֹי' וְזָקַק אֹתָם פָּהֶב וְכִכְסֹף וְהָיָה לִיקוֹן
מִגִּישֵׁי מִנְחָה בְּצִדְקָה" (מלאכי פרק ג פסוק א - ד, א-ד)

מעמד הגאולה הוא מעמד מברר, בו ניצרף באש מצרפת ונתכבס כבורית. רק הראויים יוכלו לכלכל מעמד נורא זה. בסוף הפרק מתחדד המעמד יותר. לא מעמד של דין ולאחריו הגאולה, אלא הגאולה בעצמה, היא המבררת.

אורה וחומה של שמש הגאולה - מרומם ומשמח את מי שראוי לה. אך שורף ומכלה את מי שלא ראוי לה: "כִּי־הִנֵּה הַיּוֹם בָּא בְּעָר פִּתְגָר וְהָיוּ כָל־זָדִים וְכָל־עֲשֵׂה רָשָׁע קָשׁ וְלֹהֵט אֹתָם הַיּוֹם הַבֹּא אָמַר יְקֹנֵק צָבָאוֹת אֲשֶׁר לֹא־יַעֲזֹב לָהֶם שֶׁרֶשׁ וְעָנָף: וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאִי שְׁמִי שֶׁמֶשׁ צִדְקָה וּמִרְפָּא בְּכַנְפֶיהָ וַיִּצְאֲתֶם וּפְשַׁתֶּם כְּעַגְלֵי מִרְבֵּק" (מלאכי פרק ג פסוק יט - כא)

וכך תיאר את הדברים ריש לקיש: "אין גיהנם לעולם הבא, אלא הקדוש ברוך הוא מוציא חמה מנרתיקה, צדיקים מתרפאין בה ורשעים נידונין בה, שנאמר: וזרחה לכם יראי שמי שמש וגו'; ולא עוד, אלא שמתעדנין בה, שנאמר: ויצאתם ופשתם כעגלי מרבק; והרשעים נידונין בה, שנא': הנה היום בא בוער כתנור וגו'" (תלמוד בבלי מסכת נדרים דף ח עמוד ב)

ההכנה לחג המצות

מה מתאימים הדברים לקריאה כהכנה לחג הפסח. הרגע המכונן של גאולת מצרים היה רגע של פסיחה, של בירור. צדיקים נגאלים בו ורשעים נידונים בו: "וְעָבַר יְקֹנֵק לְנִגְף אֶת־מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת־הַדָּם עַל־הַמַּשְׁקוּף וְעָל שְׁתֵי הַמְּזוּזוֹת וּפָסַח יְקֹנֵק עַל־הַפֶּתַח וְלֹא יִתֵּן הַמַּשְׁחִית לְבָא אֶל־בְּתִיכֶם לְנִגְף" (שמות פרשת בא פרק יב פסוק כג - כד)

לא זו בלבד, אל ציווי זה קדם ציווי על ביעור חמץ ומוכנות עליונה למעמד: "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַמְּצוֹת ... כָּל־מַחְמַצַּת לֹא תֹאכְלוּ בְּכָל מוֹשְׁבֵיתְכֶם תֹּאכְלוּ מְצוֹת" (שמות פרשת בא פרק יב פסוק יז - כא)

גם לדורות, משמש חג הפסח כמוקד לגאולה וחיבור לצד מאוימות גדולה מאד על מי שלא מתאימים עצמם למעמד: "כִּי־יִבְרָא אֶת־כָּל־מַחְמַצַּת וְנִכְרְתָהּ הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעֵדֶת יִשְׂרָאֵל בְּגַר וּבְאִזְרַח הָאָרֶץ ... וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־הוּא טְהוֹר וּבְדַרְךְ לֹא־הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַמִּי" (במדבר פרשת בהעלותך פרק ט פסוק יג - יד)

צדיקים מתעדנים בו ורשעים נדונין בו.

מובטח להם לישראל שיעשו תשובה

לצד המחויבות הגדולה לנקיות ותיקון לקראת גאולה. נקיות שאין בה ויתור ופשרות. מסיים הנביא בהבטחת תשובה גדולה. בשעה שיבוא הקב"ה לגאול את ישראל, לא יגאל אותם אלא נקיים ושבבים בתשובה שלמה. והיה אם חלילה לא יעמדו בגובה המתאים, הם יוכו גם יוכו, עד לחרם ממש. אבל מובטח להם לישראל שיעשו תשובה. ישלח הקב"ה נביא לפניו להשיב ליבם לעבודתו: "הִנֵּה אֲנִי־שֹׁלֵחַ לָכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא לְפָנַי בֹּא יוֹם יְקֹנֵק הַגְּדוֹל וְהַנּוֹרָא: וְהָשִׁיב לִב־אֲבוֹתֵי־עַל־בָּנִים וְלִב בָּנִים עַל־אֲבוֹתָם פֶּן אֲבֹא וְהִפִּיתִי אֶת־הָאָרֶץ חָרָם" (מלאכי פרק ג פסוק כג - כד)

הלא כך היה גם בגאולה הראשונה. ישראל מצד מדרגתם – לא היו ראויים להגאל, וסירבו לקריאות נביאי התשובה ששלח להם הקב"ה: "וַיִּמְרוּבֵי וְלֹא אָבוּ לִשְׁמָע אֵלַי אִישׁ אֶת־שְׁקוּצֵי עֵינֵיהֶם לֹא הִשְׁלִיכוּ וְאֶת־גִּלְגָּלֵי מִצְרַיִם לֹא עָזְבוּ וְאָמַר לְשִׁפְךְ חַמְתִּי עֲלֵיהֶם לְכָלוֹת אִפְיִ בָהֶם בְּתוֹךְ אָרֶץ מִצְרַיִם: וְאֶעֱשֶׂה לְמַעַן שְׁמִי לְבַלְתִּי הַחֵל לְעֵינֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־הִמָּה בְּתוֹכָם אֲשֶׁר נוֹדַעְתִּי אֲלֵיהֶם לְעֵינֵיהֶם לְהוֹצִיאֶם מֵאָרֶץ מִצְרַיִם" (יחזקאל פרק כ פסוק ח - יא, ח-יא)

למען שמו הוציאנו הקב"ה ממצרים. אבל לא הוציאנו ממצרים בלתי מתאימים לגאולה. בהערה אלוקית, נתעוררו לתשובה, לדם פסח ולדם מילה. ואומר לך בדמיון חיי: "וַיִּצְמַן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי־פָקַד יְקֹנֵק אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת־עַנְיָם וַיִּקְדוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּ" (שמות פרשת שמות פרק ד פסוק לא)

"וַיַּעֲשׂוּ כָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְקֹנֵק אֶת־מִשְׁנֵה וְאֶת־ אֹהֶרֶן כֵּן עָשׂוּ (שמות פרשת בא פרק יב פסוק נ - נא)

לב בנים על אבותם

בירור זה, אינו בירור חיצוני לנו, אלא הוא חשיפה של התוכן האמיתי של מקורינו. השבת לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם. כמו שהעירונו חז"ל בדרשתם הנפלאה:

"וזכרתי את בריתי יעקוב". בחמשה מקומות נכתב מלא, ואליהו חסר בחמשה מקומות, יעקב נטל אות משמו של אליהו ערבון שיבוא ויבשר גאולת בניו" (מדרש חסרות ויתרות הובא ברש"י ויקרא כו, מב)

להבהיר שתהיה תמיד אש על המזבח, אחר כך לומר מה עושים באש הזו: מעלים עליה קרבנות. ואחר כך לומר שתמשיך לדלוק גם בלילה כדי לשרוף את מה שנשאר מהקרבנות. ומה הטעם לומר שצריך לשרוף מה שנשאר מהקרבנות לפני שאמרנו בכלל שמעלים אותם על האש?

הקרבנות שעם ישראל מקריב שונים באופן מהותי מהקרבנות שהקריבו הגויים. כי באופן פשוט קרבן בא לומר שאני מוכן לתת את הרכוש שלי לא-ל. ולכן אדם שורף בהמה שהיתה שלו, כדי להעביר אותה כביכול מרשותו לרשות הא-ל. אבל הקרבנות של עם ישראל מיוסדים על האיל שהקריב אברהם לאחר עקידת יצחק. והאיל ההוא בא "תחת בְּנֵי". ואם כן, הכוונה של עם ישראל בקרבן היא לא רק לתת רכוש, אלא שאדם נותן את עצמו לקב"ה. ובעצם הוא מוכן לתת את החיים שלו עצמו לקב"ה, אלא שהקב"ה רוצה שנקדש את שמו בחיים, ולא נמות חלילה, ולכן הוא מעלה קרבן במקום את עצמו.

אם כן, הקרבן פירושו שאנחנו מעלים את עצמנו, ומתקרבים אל הקב"ה. ובעלייה הזו ישנם שלש מדרגות עקרוניות:

המטרה העליונה היא שאדם יקרב אל הקב"ה את כל החיים שלו, כולל הרכוש ועסקי החולין שלו. כך שלא ישאר שום דבר שאפשר היה להעלות אל הקב"ה, ולא עלה. ולזה רומזת שריפת הקרבנות עד הסוף במשך כל הלילה, כך שלא נשאר כמעט דבר שלא עלה. זה העיקר, ולכן המדרגה הזו מוזכרת ראשונה.

הדרך להגיע אל המעלה העליונה הזו, היא שהאדם יעלה את עצמו במדרגות הקדושה: "וּבְעַר עֲלֶיךָ הַפֶּהן עֲצִים בְּבֶקֶר בְּבֶקֶר וְעֶרְוָה עֲלֶיךָ הָעֶלְוָה וְהַקִּטִּיר עֲלֶיךָ חֲלָבֵי הַשְּׁלֵמִים". בעזרת אנשי הקודש שבעם, כלומר הכהן, האדם מדליק קודם כל בליבו את אש הדבקות בה', ואז הוא מעלה את מה שהוא יכול כבר להעלות: את צדדי הקדושה שיש בו. וגם את צדדי החולין הוא מתחיל להעלות, כמו קרבן שלמים שבו הבעלים אוכלים את הבשר, אבל אחרי שהעלו לקב"ה את חלקו.

ומה יעשו כל אלו שלא הגיעו למדרגות האלו? כל אלו שאש הדבקות האלוקית עוד לא כל כך בוערת בליבם? להם חשוב לומר שהם לא צריכים לחכות שיקרה משהו

תפקידו של אליהו גנוז כבר בכוחו של יעקב. תשובתם של הבנים, שייכת לשייכותם לשרשיהם. כששב הבן אל אבותיו, הוא שב לעצמו וממילא מתעוררת בו כוחה של תשובה, כוחה של גאולה. לא לחינם שני מעמדי התשובה הגדולים בבית שני מתרחשים לאחר בירור יחוסם של השבים. בירור המוליד רוח של תשובה גדולה. מה גדולים הדברים להלמד ולהזכר לפני חג של בניים ואבות. והגדת לבנך. כי ישאלך בנך. לב אבות על בניים ולב בניים על אבותם. בשיאו של מעמד זה – נפתחת הדלת לאליה הנביא.

"אליהו יושב.. תחת עץ החיים וכותב זכויותיהם של ישראל

על כן ראוי... שיעשה גם הוא כמעשיו של אליהו ויעסוק בזכויותיהם של ישראל

ויכיר בהכרה שכלית ובהשגה בהירה וברורה את קדושת ישראל ויקרת מעלתו

וידבק עצמו בכללות עם קדוש, עם ה' וסגולת נחלתו

שאינו קץ ותכלית להופעת אור קודשו של כל יחיד ויחיד שבהם

שגם הריקים שבישראל כל העולם משותת עליהם"

(עולת רא"ה, סדר מוצאי שבת)

פֶּשֶׁט בַּפְּרֶשֶׁה

הרב עמנואל בן ארצי

אש תמיד

בפרשה נאמר "אֵשׁ תָּמִיד תּוֹקֵד עַל הַמִּזְבֵּחַ לֹא תִכָּבֵה", ולא מובן מה הענין בזה? הרי מטרת האש לשרוף את הקרבנות שמועלים אל המזבח. אבל בזמן שאין קרבנות על המזבח למה צריך אש? במנורה שנאמר בה "לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד", זה מובן, כי יש ענין באור תמיד: בלילה להאיר, וביום מצד הכבוד. אבל אש על המזבח לא צריך לכאורה.

ועוד קשה: למה הפרשה, שמדברת על האש שעל המזבח, מתחילה בשריפת חלקי הקרבנות שנשאר על המזבח במהלך הלילה, ורק אחר כך מדברת על העלאת הקרבנות עצמם למזבח, ורק לאחר שני אלו מזכירה שאש תמיד תהיה על המזבח? הסדר אמור להיות הפוך. קודם כל צריך

מיוחד, הם לא צריכים לחכות דווקא לחודש אלול, או להתרוממות רוח. האש נמצאת תמיד על המזבח, ומחכה להם. מתי שיבחרו, הם יוכלו להתחיל את התהליך ולהדלק. תמיד יש מאיפה להתחיל את העבודה הרוחנית: בין אם מהתורה, שרמוזה במנורה: "לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד", ובין אם מהתפילה: "קִטְרֹת תָּמִיד לְפָנֵי ה'", ששניהם מודלקים, על פי חז"ל, מאש התמיד שעל המזבח.

[הרחבה ועיון נוסף: ויקרא פרק ו פסוק ב: אברבנאל 'וכפי זה הדרך מהרמז', תורת משה 'ואש המזבח תוקד בו' ופסוק ג, תלמוד בבלי יומא דף מה עמודים א וב, שפת אמת פרשת צו תר"מ 'בפסוק היא העולה', תרמ"ד 'במד' על כל פשעים', תרמ"ו, תר"נ, שם משמאל פרשת כי תשא תרע"ג 'אך נראה דהנה ידוע'].

לשון הקודש בפרשה

הרב יהונתן מיכאלי

זריזות במצוות

פרשתנו נקראת 'פרשת צו', מכיוון שהיא נפתחת בלשון קצרה זו, בדבר ד' שאומר למשה לפנות לאהרן ולבניו ולצוותם: "צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העלה..." (ו, ב).

המילה 'צו' קצרה וברורה. שורשה הוא צ'וה', וכמו בשורשים נוספים שכאשר הם נאמרים בציווי נופלת אחת מאותיות השורש ונתרת מילה בעלת שתי אותיות, כגון: קח, שב, לך, צא, תן, ועוד – כך גם בשורש זה, האות ה' נופלת ונתרת המילה 'צו'. פתיחת הפרשה במילה זו מתאימה להיותה הקדמה למצוה, שכן זו משמעות המילה 'מצוה', יש מצוה שציווה אותה, ושומעיה מצווים לקיימה.

אך כאשר מתבוננים באופן שבו פונה ד' למשה במצוות אחרות, רואים שהפתיחה במילה 'צו' נדירה למדי: רק שבע מצוות נפתחות בלשון זו (כאן זו הפעם הראשונה). בדרך כלל המצוות נאמרות בלי הקדמה, וגם כשיש הקדמה, בדרך כלל (בכארבעים מצוות) הלשון היא 'בְּרַחֵם אֱלֹהֵינוּ' מהי אפוא המשמעות המיוחדת של המילה 'צו', ומדוע היא מוזכרת דווקא לפני שבע מצוות אלו?

רש"י כאן מביא את דברי הגמ' במסכת קידושין (כט ע"א): 'תנא דבי ר' ישמעאל: כל מקום שנאמר צו - אינו אלא זירוז...!'

מדוע מורה לשון זו על זירוז?

הזכרנו בעבר (בשנה שעברה, בפרשות תצוה ושמני) שישנם מדקדקים רבים הסוברים שישנם שורשים בעלי שתי אותיות, ולא רק בני שלוש אותיות. הרב שלמה פפנהיים, בספרו 'יריעות שלמה', מבאר יסוד (שכתבו כבר לפניו מהר"ש ארקוולטי, בעל 'ערוגת הבשם'), שישנן מילים שיש להן אות יסודית אחת בלבד, ושורש בעלי שתיים או שלוש אותיות נוצרים ממנה, על ידי תוספת אותיות מסוימות (מתוך קבוצה של שבע אותיות – א, ה, ו, י, מ, נ, ת – שמכונות אותיות 'האמנתי"ו'), המצטרפות לאות השורש היסודית, ויוצרות שורשים 'משניים', שכל אחד מהם בעל משמעות מיוחדת שנובעת משמעות אות השורש היסודית וממקדת אותה בהקשר מסוים.

כך לדוגמה בשורש שלנו, שורש צ'וה', מסביר הרש"פ 'בחשק שלמה - שרשים', שהאות צ' היא האות היסודית בו. האות צ' משמשת למובנים שונים של יציאה, דהיינו של פרישה מדבר מסוים לדבר אחר. בקצרה נציין כמה דוגמאות – צ'א', שורש היציאה; צ'א' – מביע מהירות יציאה ממקום למקום; צ'אצא – הוא מי שיוצא מהוריו; וכך במילים ובשרשים רבים.

עפ"י עיקרון זה מבאר הרש"פ גם את השורש צ'וה'.

לדבריו, ישנם שני סוגי דיבור של אדם אל זולתו: סוג אחד, הוא סיפור דברים, שבו המספר בא להוסיף לשומע ידיעות שלא ידע. אך בסוג האחר, הוא בא לשנות את רצונו, ולגרום לו לפעול דבר שלא היה עושה מכוח עצמו. זהו הציווי (שכולל גם בקשה, לעניין זה), שבו רוצה המצוה לשנות ולהוציא את רצון השומע מרצונו הנוכחי, להיות ולעשות כרצון המצוה: לעשות דבר מה שלא היה עושה לולא הציווי, או להיפך: לא לעשות משהו שהיה עושה לולא הציווי.

על פי זה מובן מדוע 'צו' מורה על זירוז, שכן הציווי בא לשנות את הרצון הטבעי שהיה לפני הציווי, וגורם לו לעשות את המצווה. מאחר שכל שינוי קשה לעשות, צריך לצוות עליו, לזרז את השומע לקיימו. ובייחוד צריך לזרז, אומר ר' שמעון במדרש, שמביאו רש"י – "במקום שיש חסרון כיס", כי ההפסד שיש בדבר מוסיף על הקושי לקיים את המצווה.

במקום אחר (יריעות שלמה עמ' 350) מציע רש"פ הסבר שונה מעט לקשר בין 'צו' ל'זירוז', שמהות הציווי היא שהמצוה 'גוזר על זולתו והוא אף עליו שיעשה הדבר... ובמקום שיש חסרון כיס צריך המצוה להיות יותר אוצף ומזרז את המקבל כדי שישלימו'.

[לא עסקנו כאן בשאלה מדוע בפרשתנו היה צורך בזירוז במיוחד. עסקו בכך מפרשי רש"י, וביארו בדרכים שונות].

בשבוע הבא בע"ה נשלים את העיון במצוות, מתוך התבוננות במצוות ובקשר בינן למצוות.

חידות לילדים

לפי סדר העולים לתורה

ראשון – מי אוכל משארית קרבן המנחה ?

(א) אף אחד זה נשרף

(ב) הבעלים שהביאו את המנחה.

(ג) הכהנים

שאלת רש"י - מצאו את המילים "ופשט את בגדיו" וראו ברש"י איזה ענין של התנהגות ודרך ארץ מלמד אותנו רש"י ?

שני- מה עושים עם כלי חרש שבשלו בו קרבן חטאת ?

(א) שוברים

(ב) שוטפים במים

(ג) גונזים

שלישי- מי מקבל את שוק הימין מקרבן השלמים ?

(א) אהרון הכהן

(ב) מי שהביא את קרבן השלמים

(ג) הכהן שהקריב את קרבן השלמים.

רביעי- כמה פעמים הזה משה משמן המשחה על המזבח

?

7

(א) 3 פעמים

(ב) 7 פעמים

(ג) פעם אחת

שימו לב ! – איזה דבר מיוחד יש בסיום אחד הפסוקים ב"רביעי" ?

חמישי- את מי שרפו באש מחוץ למחנה ?

(א) את 7 הכבשים

(ב) את הפר

(ג) את האיל

שישי- מי הוא זה שזרק את הדם ומקטיר על המזבח ?

(א) אהרון הכהן

(ב) בני אהרון

(ג) משה רבינו

ראו ברש"י על "שישי" איזה בגדים הוא לבש ?

(א) בגדי כהן גדול

(ב) בגדי כהן הדיוט

(ג) חלוק לבן

שביעי – כמה זמן היו אהרון ובניו צריכים להיות באוהל מועד ?

יום אחד

(ב) 7 ימים

(ג) כל יום יצאו בערב

בדקו כמה פסוקים יש בפרשה זו ואיזה סימן אפשר לעשות כדי לזכור זאת ?